

Голові спеціалізованої вченої ради
К 26.503.01 у Науково-дослідному
інституті публічного права
доктору юридичних наук,
професору Галуцьку В. В.
03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи 2 А

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Бортник Надії Петрівни
на дисертацію Пугача Дмитра Олексійовича
«Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері допоміжних
репродуктивних технологій»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі
спеціальності 12.00.07 адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Дисертаційне дослідження Пугача Д.О. присвячене висвітленню теоретичних і практичних аспектів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій.

Актуальність теми дослідження. Демографічна ситуація в Україні, яка склалася останніми роками, та характер соціально-економічних процесів, які нерозривно пов'язані із нарощенням людського потенціалу засвідчують, що репродуктивне здоров'я населення є фактором національної безпеки держави, запорукою розвитку українського суспільства на засадах верховенства права, демократії та прав людини. Проблематика забезпечення та охорони репродуктивного здоров'я населення має значний потенціал, безпосередньо пов'язаний із завданнями держави. Проте сучасний стан адміністративно-правового регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій в Україні є вкрай неефективним, існуюча система нормативно-правових актів містить норми, зміст яких має наявні суперечності та неузгодженості, що зумовлює нестабільність національного законодавства і не сприяє розвитку досліджуваної сфери.

Важливість питань правового і, зокрема, адміністративно-правового, регулювання відносин у сфері ДРТ, зумовлена, з одного боку, надзвичайними досягненнями та результатами науково-технічного прогресу у сфері застосування ДРТ, а з іншого – повільним і непослідовним розвитком законодавства у цій сфері за роки незалежності України, що не сприяє ефективному функціонуванню національної системи охорони здоров'я. На думку українських науковців та зарубіжних експертів, сучасний стан правового регулювання відносин у цій сфері загалом не відповідає вимогам становлення і розвитку сучасної соціальної демократичної держави, викликає справедливі зауваження і часто є дискусійним у середовищі як політиків і науковців, так і працівників охорони здоров'я, і, що особливо важливо, – громадян.

Нині використання ДРТ на практиці випереджає формування правової бази в цій галузі. ДРТ розвиваються, і потрібна доробка українського законодавства для усунення колізій та прогалин в галузі регулювання репродуктивних правовідносин. Тому необхідність яконайшвидшого внесення змін до нормативно-правових актів, присвячених репродуктивній діяльності, не викликає сумнівів. Включення окремих норм тільки до Сімейного кодексу України, є недоцільним з двох причин: по-перше, не всі питання репродуктивної діяльності відносяться до сімейних правовідносин; по-друге, включення великої кількості статей спричинить збільшення обсягу кодексу, що важко назвати позитивним явищем.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю створення умов для підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій що у значній мірі зумовлене не лише теоретичними чинниками, а й практичною значущістю обраної теми дослідження.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідницької роботи Навчально-наукового юридичного інституту Київського міжнародного університету «Реформування правової системи України в умовах національних та міжнародних тенденцій розбудови правової і соціальної держави» (номер державної реєстрації №0114U003583).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень щодо вирішуваних автором завдань забезпечується завдяки детальному опрацюванню найбільш проблемних питань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій, ґрунтовному дослідженню як суто теоретичних аспектів, так і аспектів практичного і прикладного характеру.

Зміст дисертації складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі дисертантом визначено актуальність теми роботи, а також її основні загальні характеристики.

У першому розділі розглянуто поняття та проаналізовано ознаки допоміжних репродуктивних технологій, як правового явища.

Зазначається, що репродуктивні права, до якої б категорії прав їх не відносили, носять комплексний характер, оскільки нерозривно пов'язані із цілою низкою основоположних прав людини – правом на життя, охороною здоров'я, правом на свободу та особисту недоторканність, на недоторканність приватного життя тощо. Комплексний характер цих прав обумовлений тим, що у структурі репродуктивних прав мають місце елементи абсолютних та відносних особистих немайнових прав. Абсолютний характер дає змогу вимагати від усіх суб'єктів не порушувати відповідне матеріальне благо; відносний, у свою чергу, пов'язаний з активними діями суб'єкта (наприклад, застосування штучного запліднення, переривання вагітності, тощо).

Що стосується термінологічного аспекту застосування допоміжних репродуктивних технологій, автором досліджено, що виділяються два основних підходи до поняття «допоміжні репродуктивні технології», які можуть бути умовно позначені як «медичний» і «правовий».

«Медичний» підхід, як і впливає з запропонованого для нього позначення, робить акцент на технологічній, медичній складовій ДРТ, а самі вони розглядаються як спосіб лікування безпліддя.

«Правовий» підхід на відміну від медичного визначає ДРТ як один із способів появи дітей в сім'ї, а наслідки застосування ДРТ, як і впливає з призначення останніх, припускають реалізацію права на повагу вже створеного сімейного життя і можливість встановлення юридичних відносин особи з дитиною (стор. 38-39 дисертації).

Заслуговує на увагу і підтримку науковий підхід до визначення ознак адміністративно-правового регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій, якими є: 1) розгалуженість об'єкту забезпечення – прав на використання ДРТ, які є різноманітними; 2) наявність значної кількості нормативних актів, що регламентують порядок використання допоміжних репродуктивних технологій; 3) численність суб'єктів адміністративно-правового забезпечення використання допоміжних репродуктивних технологій; 4) багатий арсенал засобів адміністративно-правового впливу на забезпечення прав людини і громадянина у сфері допоміжних репродуктивних технологій: ліцензування господарської діяльності з медичної практики, акредитація закладів охорони здоров'я, атестація медичних працівників та ін. (підрозділ 1.1 дисертації).

Другий розділ дисертації присвячений аналізу і розгляду функціональних елементів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій.

Розглянуті основні тенденції розвитку допоміжних репродуктивних технологій та визначена необхідність визначення терміну «адміністративно-правове регулювання», оскільки без цього визначення важко говорити про можливість вдосконалення правової регламентації застосування ДРТ (стор. 95 дисертації).

Дисертантом запропоновано авторське визначення адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій, яке визначається як цілеспрямований владно-організуючий вплив органів державної влади в межах їх повноважень на впорядкування суспільних відносин у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій, створення надійних умов для реалізації прав людини і громадянина на

використання допоміжних репродуктивних технологій, їх гарантування, захист і охорону;

Заслуговує на схвальну оцінку позиція автора, який розглядає адміністративно-правове регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій, як комплексне системне поняття, що охоплює правові норми, які регламентують діяльність забезпечення використання допоміжних репродуктивних технологій, систему суб'єктів такої діяльності, інструменти їх діяльності, систему засобів забезпечення, контролю та нагляду.

У третьому розділі здобувач розкриває проблеми адміністративно-правового регулювання в сфері допоміжних репродуктивних технологій.

Серед таких проблем, перш за все, відзначає неналежну реалізацію повноважень щодо нормативно-правового регулювання в сфері допоміжних репродуктивних технологій державними органами галузевого управління, а також відсутність однакового розуміння перспективних напрямків розвитку адміністративного законодавства. Функції по нормативно-правовому регулюванню здійснюються недостатньо ефективно, багато з необхідних правових актів не видано (наприклад, в сфері контролю та нагляду в сфері допоміжних репродуктивних технологій) або видані з великим запізненням, розвиток адміністративного законодавства в сфері допоміжних репродуктивних технологій відбувається фрагментарно і безсистемно. У результаті управлінські рішення приймаються без належної правової основи, що не повністю відповідає цілям забезпечення застосування допоміжних репродуктивних технологій, дотримання прав і законних інтересів громадян. У зв'язку з цим необхідним є безперервне вивчення практики застосування адміністративно-правових норм у сфері допоміжних репродуктивних технологій, виявлення і усунення прогалин в адміністративно-правовому регулюванні (стор. 148 дисертації).

Слушною, на наш погляд також є розробка єдиного кодифікованого акту – Медичного кодексу України та представляється доцільною розробка концепції вдосконалення адміністративного законодавства в сфері охорони здоров'я загалом, яка буде містити окремий розділ щодо використання допоміжних репродуктивних технологій, побудовану відповідно до актуальних

пріоритетів державної політики, що буде містити оцінку сучасної ситуації адміністративно-правового регулювання зазначених відносин, аналіз проблем реалізації повноважень органів державного управління на підставі чинних правових актів і конкретні нормативні пропозиції щодо подальшого розвитку і вдосконалення застосування допоміжних репродуктивних технологій. Підготовку даного документа можливо доручити Міністерству охорони здоров'я України з обов'язковим громадським його обговоренням і подальшим затвердженням розпорядженням КМУ (стор. 149 дисертації).

Обрана дисертантом структура дозволила всебічно дослідити предмет дисертаційної роботи, чітко простежити за думкою автора щодо процесу удосконалення адміністративно-правового регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій.

Винесені на захист положення характеризують роботу як комплексне дисертаційне дослідження, присвячене з'ясуванню й узагальненню теоретичних аспектів адміністративно-правового регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій та особливостей їх реалізації на практиці.

Наукові положення, викладені у дисертації, ґрунтуються на використанні загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання тих процесів, що відбуваються у процесі адміністративно-правового регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій.

Дисертантом було виявлено проблеми та недоліки системного характеру у чинному законодавстві України, яке регулює правове забезпечення використання допоміжних репродуктивних технологій. На основі позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду у досліджуваній сфері автором сформульовано ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення правового регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій.

Достовірність та новизна висновків та рекомендацій. Достовірність результатів дослідження забезпечена належним рівнем наукового аналізу проблеми адміністративно-правового регулювання використання допоміжних

репродуктивних технологій. На основі аналізу наукової літератури, нормативно-правових актів, автором розроблено й обґрунтовано висновки, які характеризуються науковою новизною, мають теоретичне та практичне значення.

У висновках дисертант пропонує внести зміни до певних нормативно-правових актів.

До числа вагомих результатів дисертаційного дослідження, судячи з дисертації та автореферату, можна віднести наступне: автором розглянувши законодавче регулювання особистісних прав громадян, представляється очевидним, що особливо важливим є створення в Україні нової правової бази державного захисту соматичних прав людини і охорони здоров'я, а також нерозривно пов'язаних з ними інтересів сім'ї та захисту дітей. В цілому, законодавство в сфері регламентації особистісних прав відрізняється фрагментарністю, непослідовністю. Не існує єдиного акту, що регулює питання щодо реалізації прав людини на розпорядження своїм тілом з використанням останніх досягнень науки. Існуючі нормативні акти закріплюють тільки окремі соматичні права особистості без вказівки на них як систему.

Дисертаційне дослідження Пугача Д.О. відзначається високим рівнем наукової новизни, кожен з розділів дисертації містить такі положення. Незважаючи на досить велику кількість положень рецензованої дисертації, що містять наукову новизну, автор не відкидає результатів наукових напрацювань у відповідній сфері, а творчо розвиває їх, відкриваючи нові грані проблеми удосконалення адміністративно-правового регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій в сучасних умовах.

Дана дисертація є одним з оригінальних вітчизняних досліджень адміністративно-правового регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій.

Разом із тим, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі недоліки та зауваження, що стосуються даного дисертаційного дослідження:

1. В підрозділі 3.1 на стор. 149 дисертації автор зазначає, що серед проблем адміністративно-правового регулювання ДРТ, перш за все, слід

відзначити неналежну реалізацію повноважень щодо нормативно-правового регулювання в сфері допоміжних репродуктивних технологій державними органами галузевого управління, а також відсутність однакового розуміння перспективних напрямків розвитку адміністративного законодавства. Функції по нормативно-правовому регулюванню здійснюються недостатньо ефективно, багато з необхідних правових актів не видано (наприклад, в сфері контролю та нагляду в сфері допоміжних репродуктивних технологій) або видані з великим запізненням, розвиток адміністративного законодавства в сфері допоміжних репродуктивних технологій відбувається фрагментарно і безсистемно. У результаті управлінські рішення приймаються без належної правової основи, що не повністю відповідає цілям забезпечення застосування допоміжних репродуктивних технологій, дотримання прав і законних інтересів громадян. В той час дисертант не розкриває шляхи вирішення зазначених проблем.

2. Розглядаючи стан та перспективи гармонізації українського законодавства про допоміжні репродуктивні технології з нормами міжнародного права та права ЄС (підрозділ 3.2 дисертації) автор значну увагу приділяє аналізу досвіду провідних країн світу стосовно правового регулювання ДРТ. Проте не конкретизує досвід якої країни найбільше ефективно може бути застосований в нашій державі.

3. На стор. 34 дисертації Ви зазначаєте, що репродуктивні права, до якої б категорії прав їх не відносили, носять комплексний характер, оскільки нерозривно пов'язані із цілою низкою основоположних прав людини – правом на життя, охороною здоров'я, правом на свободу та особисту недоторканність, на недоторканність приватного життя тощо. Відомо, що думки вчених з цій проблематиці відрізняються. У зв'язку з цим доцільна додаткова аргументація Вашої позиції стосовно комплексного характеру репродуктивних прав.

4. Вважається, що право на свободу народження нащадків та моральне право кожного на розмноження не залежить від віку, і цей принцип має переважати всі інші аргументи. Відомо, що певна кількість вчених, юристів, медичних працівників, політичних та громадських діячів ведуть мову про необхідність законодавчого встановлення вікових меж для громадян, що

бажають скористатися методами допоміжної репродукції. Хотілось почути Вашу позицію та аргументацію, щодо вікового обмеження застосування ДРТ.

5. Застосування ДРТ як виду біомедичних технологій породжує значну частину проблем як медичного, етичного так і правового характеру.

Наслідком репродуктивних технологій є народження дитини, яка, як і в разі усиновлення, дізнавшись про історію свого походження, може побажати дізнатися особистість своїх батьків. Із змісту дисертації та автореферату не зрозуміло, яким чином Ви пропонуєте врегульовувати це питання.

Проте, зазначені зауваження не зменшують науково-теоретичної і прикладної цінності роботи в цілому і не відображаються на загальній позитивній оцінці дисертації.

У дисертації не виявлено текстових запозичень, використання ідей, наукових матеріалів і результатів інших авторів без посилання на джерела.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження.

Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до обов'язкових вимог, встановлених до такого виду робіт.

Дисертація Пугача Дмитра Олексійовича на тему «Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій» (спеціальність – 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) є самостійною та завершеною науковою працею, яка за важливістю та обсягом дослідження має суттєве значення для вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні адміністративно-правового регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій.

ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Пугача Дмитра Олексійовича на тему «Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій», яке представлено на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук відповідає вимогам, що пред'являються до такого виду наукових робіт, відповідно до Порядку присудження наукових ступенів і

присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а його автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
д.ю.н., професор

Н.П. Бортник

Підпис засвідчую:

Вчений секретар
Національного університету «Львівська політехніка»,
к.т.н., доцент

Р.Б. Брилинський